

Мільйон історій: поетика пригод у літературі та медіа: [зб.наук.матеріалів конференції (Бердянськ, 22-23вересня 2016)]. – Бердянськ:БДПУ, 2016. – С. 80-82.

Корівчак Л.Д.
кандидат філологічних наук,
Херсонський державний університет

АВАНТЮРНІ КОМПОНЕНТИ У РОМАНІ С.ЧЕРКАСЕНКА «ПРИГОДИ МОЛОДОГО ЛИЦАРЯ»

Творчість Спиридона Черкасенка, як і багатьох інших українських культурних діячів кінця ХІХ – перших десятиліть ХХ століття несправедливо визнаних ворогами народу, поступово повертається до українського читача, займає свою нішу в історико-культурному процесі Батьківщини. Відомий на початку ХХ століття як поет, прозаїк, драматург, публіцист Спиридон Феодосійович привніс в українську літературу нові теми, жанри, стильові варіації. Особливої уваги в доробку митця заслуговує його роман «Пригоди молодого лицаря», який був надрукований 1937 року у Львові, перевиданий вже після отримання країною незалежності. Сучасні науковці для створення повноцінної картини літературознавчого процесу вказують на важливість дослідження роману як жанру. За спостереженням Дяченко С.І.: «Вчені виходять з того, що роман - це жанр, який дає найповніше уявлення про дійсність, розгортає епічну картину світу в його найрізноманітніших проявах і взаємозв'язках. Колізії роману зумовлені долею реальної або вигаданої особистості, тим, коли, як і якої долі вона зазнає, як узгоджується її мислення і діяльність з панівними ідеологемами і художніми тенденціями часу, як такі ідеї стимулюють інтерес сучасників саме до цього предмета як до жанротворчого чинника» [1, 3]. Метою нашої розвідки є виділення і дослідження авантюрних компонентів у романі С.Черкасенка «Пригоди молодого лицаря», що дозволить стверджувати про модифікацію письменником історичного роману в українській літературі, його новаторство.

Процес модернізації, що охопив Європу й Україну на початку ХХ століття (експериментування з жанрами, стилями, зображення головним героєм – сильною, вольовою людини, що змінить світ на краще, звернення до минувшини), перебування за межами Батьківщини – все це не могло не вплинути на С.Черкасенка. Туга за Батьківщиною, її славною історією, прагнення спонукати сучасників до переоцінок минулого й теперішнього спрямовують митця до уславлення козацтва, створення новітнього героя – поборника правди.

Поєднавши історію й вимисел в романі «Пригоди молодого лицаря», письменник яскраво відтворив соціально-політичну картину ХУІІ століття в Україні: владу Речі Посполитої на українських землях, походи запорозького козацтва проти турків і татар.

Табунщик Т.О. виділила такі основні риси пригодницької прози: «динамічний, захоплюючий сюжет, різкі несподівані повороти подій, елементи інтриги, конфлікт добра і зла; романтично налаштований, значною мірою ідеалізований герой – яскрава індивідуальність, який активно відстоює власні ідеали, нерідко володіє надприродною силою, вміннями або вдачею тощо» [2, 4].

У центрі твору С.Черкасенка - доля вигаданого персонажа Павла Похиленка. Відповідно до вимог пригодницької прози його головний герой нагадує казкових богатирів, що борються за справедливість. Він такий же сильний, мужній, чесний, справедливий. Подекуди автор занадто ідеалізує свого героя, його безкорисливість, сором'язливість та вразливість до всього прекрасного. Але такі «жіночі» риси велетня

тільки увиразнюють його інакшість, компенсуються перемогами у двобоях та над ворогом. «Цінними виявляються не стільки «надлюдські» можливості героїв, скільки їхні людські якості. Таким чином, пригодницька література розвивається в руслі загальнолюдських етичних уявлень» [2, 8].

Павло протягом твору еволюціонує, формує своє уявлення щодо політичної програми українців. Так, на противагу позиції Сагайдачного нападати на турків в Криму й визволяти невольників, молодий лицар прагне боронити українців на території Батьківщини, позбутися свавільної поведінки поляків на наших землях.

Іншою рисою пригодницького роману у творі «Пригоди молодого лицаря» є випадок. Саме бажання Потоцького заволодіти Орисею і стали вирішальними у долі молодят: Павло визволивши кохану, змушений втікати на Січ, щоб уникнути покарання за побиття поляка. Випадкова зустріч Павла з Пронозою під час повернення додому, його дізнання про підступ Криги стає на заваді сватанню зрадника-побратима до Орисі і запорукою щасливої долі молодих.

Конфлікт добра і зла у творі представлений як на політичному рівні: оборона українських земель запорожцями від нападів турків і татар, польський гніт, так і особистісному – Павло і Крига. Підступність останнього (не дотримав слова побратимові опікуватись родиною його коханої, залицання до Орисі, поширення інформації про смерть Павла на Січі, підпал хати дівчини), прагнення за будь-яку ціну домогтись свого, кар'єризм – перетворюють його на протилежність Похиленку. Табунщик Т.О. стверджує: «Система образів у пригодницькій повісті чи романі, як правило, полярна: всі персонажі поділяються на ворогів і друзів головного героя. Образи негативних героїв розроблені не менш докладно, ніж образи позитивних персонажів. Найчастіше – це антиподи головного героя. Вони так само сильні, розумні й винахідливі, однак при цьому мають злі наміри та підступні задуми, піклуються про власну вигоду на шкоду інтересам, а іноді й життю оточення. Таке протиставлення характеризує гуманістичну спрямованість пригодницької літератури» [2, 7-8].

Однією з домінантних рис пригодницької літератури у романі С.Черкасенка «Пригоди молодого лицаря» є міфологема дороги. В основу сюжету твору покладено подорож головного героя. Під час поїздки на Січ Павло боронить українських селян від розправи поляків. У хлопця тоді зароджуються думки про утвердження справедливості на території України. Споглядання безмежності і краси просторів степу посилюють в душі головного героя відчуття гордості за свою Батьківщину, бажання її захистити. Увиразнюють чуйну натуру молодого лицаря до прекрасного картини сонячного дня в степу. Морський похід на Кафу стає для могутнього велета відточенням його спостережливості, військової вправності. Детальні картини двою Павла з татарами, турками привносять у твір історичну правду, інтригу.

Ефект достовірності у твір С.Черкасенка посилюють реальні географічні назви (Канів, ріка Молочна, Кафа), імена історичних особистостей (П.Сагайдачний, Максим Кривоніс, Хмель (Богдан Хмельницький), Наливайко), одяг персонажів, особливості їх мови, їх соціальний статус.

Саме жанрові й стильові модифікації історичної прози дозволили С.Черкасенку створити новий, популярний на початку ХХ століття історико-пригодницький роман «Пригоди молодого лицаря». Захоплюючі мандри українця-велета, історичний колорит ХУІІ століття, поєднання особистісного й загальнонаціонального у дусі модерного письма спрямовані посилити гуманізм серед українців, вселити в них відчуття гордості за свою Батьківщину, самопожертву.

Список використаних джерел:

1. Дяченко С.І. «Пригоди молодого лицаря. Роман з козацьких часів» Спиридона Черкасенка (типологія жанру, специфіка образної системи і способи її художньої

реалізації) [Текст] : автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.01 / С.І. Дяченко. - : Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К., 2001. - 20с.

2. Табунщик Т.О. Пригодницька література: генеза, специфіка та особливості становлення [Електронний ресурс] // litzbirnyk.com.ua > wp-content/uploads/2013/12...